

Nasljeđe antike : Ogledi u spomen Maji Hudoletnjak Grgić

Edited book / Urednička knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2013**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:261:487370>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute of Philosophy](#)

NASLJEĐE ANTIKE
Ogledi u spomen Maji Hudoletnjak Grgić

Izdavači

Institut za filozofiju, Zagreb

KruZak

Na naslovnici

El Greco: *Sv. Luka*, Muzej umjetnosti, Indianapolis, Indiana, SAD

Sva prava pridržana. Nijedan dio knjige ne smije se reproducirati bez prethodnog dopuštenja izdavača, osim u slučajevima kratkih navoda u stručnim člancima. Izrada kopija predstavlja povredu zakona.

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 831901.

ISBN 978-953-6463-85-5

NASLJEĐE ANTIKE

Ogledi u spomen Maji Hudoletnjak Grgić

Uredili

DAVOR PEĆNJAK
PETAR ŠEGEDIN
KRUNO ZAKARIJA

INSTITUT
ZA FILOZOFIJU

KruZak

Zagreb, ožujak 2013.

Sadržaj

Riječ unaprijed	7
Kruno Zakarija: <i>U spomen Maji Hudoletnjak Grgić</i>	9
Damir Barbarić: <i>Mousikē i ethos u Grka</i>	15
Jure Zovko: <i>Sokratova elenhistička metoda</i>	33
Luka Boršić: <i>Što je (aristotelovska) dokolica?</i>	55
Petar Šegedin: <i>Četvorstvo uzrokā u Aristotelovoj Fizici</i>	69
Josip Talanga: <i>Teofrastova logika</i>	97
Ana Gavran Miloš: <i>Epikur o svojstvima</i>	109
Davor Pećnjak: <i>Otkrivač i neotkrivač problema slobode volje u suvremenom kontekstu: u spomen Maji</i>	127
Srećko Kovač: <i>Kako logički objasniti mnijenje?</i>	131
Stipe Kutleša: <i>Vrijeme kao filozofski i znanstveni problem</i>	153
Marie-Élise Zovko: <i>Obuhvaćen u čovječanstvu: priroda, vrlina i dobro koje želimo sebi i drugima</i>	163
Filip Grgić: <i>Promjena i vremenski dijelovi</i>	201
Nenad Mišćević: <i>Politika u naslonjaču: od Platona do Rawlsa</i>	239
Bilješka o autorima	259
Kazalo imena	261

Riječ unaprijed

Ovaj zbornik u spomen Maji Hudoletnjak Grgić nastao je u suradnji izdavačke kuće Kruzak i Instituta za filozofiju u Zagrebu. Zajednički rad na zborniku kojim bismo htjeli odati počast i priznanje našoj pokojnoj kolegici, prijateljici i vrsnoj filozofkinji, prirodno je proizašao iz Majine vezanosti uz obje institucije: u razdoblju od 1999. do 2005. Maja je bila zaposlena u Kruzaku, a iz Kruzaka prešla je raditi na Institut za filozofiju, gdje je bila zaposlena do kraja života. No, tim prelaskom veze s Kruzakom nisu nestale – one su bile i ostale čvrste i tijesne, i to, kako svjedoči nadahnuti tekst Kruna Zakarije koji slijedi, ne tek u poslovnom, već prije svega u prijateljskom i ljudskom smislu.

Spletenost Instituta za filozofiju i izdavačke kuće Kruzak u Majinu životu ogleda se i u ovom zborniku. Devet od dvanaest autora koji Maji ovdje posvećuju svoje tekstove zaposlenici su Instituta za filozofiju: Damir Barbarić, Luka Boršić, Filip Grgić, Srećko Kovač, Stipe Kutleša, Davor Pećnjak, Petar Šegedin, Jure Zovko i Marie-Élise Zovko. Glavnina njih ujedno pripada krugu autora i suradnika Kruzaka: pokojna Maja i njezin suprug Filip Grgić bili su ključni znanstveni oslonci svih Kruzakovih izdavačkih projekata (Filip je to i sada); Stipe Kutleša je objavljivao u Kruzaku i član je uredništva Kruzakova *Croatian Journal of Philosophy*, znanstvenog časopisa koji od ove godine izlazi u suradnji s Institutom za filozofiju; Luka Boršić upravo dočekuje izlazak svoje knjige; Davor Pećnjak član je uredništva *Croatian Journal of Philosophy* od ove godine. Nenad Mišćević s Oddelka za filozofiju Univerze v Mariboru glavni je urednik *Croatian Journal of Philosophy* i objavljuje u Kruzaku, a rado je viđen sudionik znanstvenih rasprava s članovima Instituta za filozofiju; Josip Talanga, bivši zaposlenik Instituta a sada na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu, također je Kruzakov autor; Ana Gavran s Odsjeka za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci bila je član uredništva *Croatian Journal of Philosophy*. Svim autorima tekstova urednici zbornika najtoplije zahvaljuju na spremnu odazivu pozivu na suradnju.

O samim tekstovima ovdje nema potrebe detaljnije govoriti. Oni zacijelo najbolje govore sami za sebe, svjedočeći tematskim okvirom i primjerenom kvalitativnom razinom ne samo o horizontu, metodici i dubini Majinih filozofijskih interesa, nego, čak ponajprije, o tomu da i kad ga nema filozof jest na način na koji mu je jedino i moguće istinski biti, naime tako da potiče, okuplja i privlači u kolegijalni i prijateljski krug mišljenja.

UREDNICI

U spomen Maji Hudoletnjak Grgić

KRUNO ZAKARIJA

Maja je umrla 6. svibnja 2010. Kao i sve njezine (tj. njezine i Filipove) prijatelje, vijest o njezinoj bolesti ošinula me je iznenadno. Uvijek okrenuti prvenstveno jedan drugome, Maja i Filip svoje su najbliže prijatelje ipak držali na distanci: njihov odnos, njihova intima – bila je samo njihova. Tako su i spoznaju o Majinoj bolesti nastojali zadržati za sebe – koliko je bilo moguće, izbjegavali su drugima išta o tome reći. Nama koji smo ih poznavali i voljeli – spoznaja o Majinoj bolesti, činilo se, došla je stoga tragično prekasno. Zato nam je njezin odlazak bio gotovo iznenadan i nadasve – vrlo traumatičan.

Pišem ovaj tekst na drugu godišnjicu potvrde moje spoznaje o Majinoj bolesti. Već nakon nekoliko dana – shvatio sam da je bolest u terminalnoj fazi. Iz tog vremena ostalo mi je danas samo sjećanje na osobni košmar – iz kojega nisam vidio izlaz.

Iako iz bibliografije i radova izranja Maja kao samostalna, tj. u potpunosti autonomna filozofska autorica, Maju je gotovo nemoguće promatrati potpuno izolirano, bez sveze s Filipom: svugdje su obično dolazili zajedno, zajedno odlazili, nadopunjavali se, međusobno ponekad jedno drugoga bockali. No, to bockanje mogli smo zapaziti vrlo rijetko, a i tada bilo bi popraćeno pogledom osobe koja neizmjerljivo voli onoga kojemu je bockanje bilo upućeno.

Ne znam koliko bih naših susreta mogao rekonstruirati. Ovdje svakako nema mjesta za sve. Eto, možda mi je najupečatljiviji onaj susret na kojemu smo dogovorili pripremanje i objavljivanje knjige E. Newmana i J. R. Nagela *Gödelov dokaz*. Objavljivanje te knjige pokazuje kako se radom na još neobjavljenome tekstu iznenada otkrivaju još neotkrivene niše i iznenadni dobici za znanost.

U sjećanju mi je ostao dojam o razgovoru, zapravo riječ je upoznavanju s onim što ćemo uskoro objaviti. Naš trojni večernji izlazak (Maja, Filip i ja) u obližnji kafić, tj. na ljetnu terasu na Savici, s Majinim izlaganjem postupno se pretvarao u veselje što pred nama leži nešto tako

znanstveno važno, a nešto što se dosad gotovo i nije pojavilo u hrvatskoj znanosti. Doduše, prof. Zvonimir Šikić imao je svojedobno objavljen popularno-novinski tekst o Gödelu (u *Startu*), ali to je do tada – doista bilo sve. Stoga me više nikakva kasnija mrzovoljnost (od nekih drugih ljudi iz znanstvenog okružja) nije mogla udaljiti od objavljivanja. Kao i uvijek, neposredna i ustrajna, mirna i jasna, a ipak s nijansom distanciranosti – Maja je nepogrešivo pogodila razloge koji me nisu mogli odbiti – dakle, nakon Majina plaidoyera (u koji je neizbježno i Filip ugradio svoj dio) nije se više moglo dogoditi da ne objavim dotičnu knjigu. (Ah, kako mi nedostaju ta druženja ili – kako sam ih nazivao – “kreativne kave”!)

K tomu, uvijek neugodna potraga za recenzentima, uz poneku neugodnost, u ruke mi je stavila i “iznenadan ulov” – dotad neobjavljeni hrvatski prijevod izvornoga Gödelova teksta, u prijevodu prof. Vladimira Kirina. Kad sam mu došao na vrata, prof. Kirin me je najprije “isprašio”, ali kad sam mu s vrata tutnuo u ruku Majin i Filipov prijevod Fregeovih *Osnova aritmetike*, njegove su se ozbiljne crte iznenadno razvukle: ušao sam u kuhinju, na stol je stigla izuzetna rakija (i ona je bila djelo profesorovih ruku), a uskoro je iz dubine regala “izronio” njegov tipkani rukopis prijevoda.

Da nije bilo prve Majine knjige koju sam objavio i Majinih tada aktualnih prijevoda (Frege, Nagel-Newman), zatim njenih zagovora na objavljivanje, te moga poznanstva s prof. Devidéom, čini se da prijevod izvornoga Gödelova dokaza od prof. Kirina nikada ne bi ugledao svjetlost dana.

Htio bih spomenuti još jedan detalj. U pripremi izdanja Majina prijevoda Euklidovih *Elemenata* (I–VI) trebalo je dogovoriti suradnju s nekim od matematičara. Povoljna okolnost bila je činjenica da sam u to doba radio u zagrebačkoj Prvoj gimnaziji, te da je sa mnom u istoj gimnaziji radio i ugledni matematičar Branko Dakić, pisac brojnih matematičkih udžbenika i priručnika. Tako sam zapravo i došao u kontakt s drugim uglednim profesorima matematike: Vladimirom Devidéom, Borisom Pavkovićem, Mirkom Polonijom, Vladimirom Volencem, Urošem Milutinovićem... Sve njih jako je obradovala vijest – da se netko konačno prihvatio toga teškoga posla; i nada – da i mi sada konačno dobivamo svoj, prvi, cjelovit hrvatski prijevod *Elemenata*.

S prof. Volencem i s Majom dogovorio sam sastanak u Prvoj gimnaziji – kako bi ona usuglasila i ujednačila prevodilačku terminologiju s otprije usvojenom terminološkom praksom u nastavi geometrije. Njihov

sastanak trajao je otprilike dva školska sata. Nakon dovršetka sastanka, pri rastanku sa mnom, prof. Volenec izrekao je iznenađujuću rečenicu, ali rečenicu koja se (samo) laiku može činiti nevjerojatnom: “Znate kolega, ovo je i za mene bio vrlo koristan sastanak: ja sam ipak stručnjak samo za prvu knjigu [Euklidovih *Elemenata*].” Iz ovog iskrenog, skromnog i poštenog iskaza jednog od hrvatskih autoriteta za geometriju – tek iščitavajući možemo naslutiti što je Maja sve znala, te kakvoga je karaktera i kakve je vrijednosti bio njezin prevodilački i znanstveni rad.

Majina smrt pogodila je sve njene bliske poznanike, prijatelje i rodbinu. Filipa ponajviše. Od nje se govorom i tekstom u ime svih kolega iz Instituta za filozofiju oprostio Davor Pećnjak [“Maja Hudoletnjak Grgić (1964.–2010.)”, *Filozofska istraživanja* 30 (2010), str. 693]. Tekstom se od nje također oprostio Josip Talanga [“In memoriam – Maja Hudoletnjak Grgić (1964 – 2010)”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 36 (2010), str. 23–25].

Vjerujući da nam na srcu i dalje stoji potreba da se dostojno oprostimo od Maje – na filozofski način i u duhu suradnje – odlučili smo, dakle, sačiniti ovu Spomenicu Maji. Tko ju je poznavao i poštovao i tko se osjećao spremnim da joj posveti vlastiti tekst – to je ovdje i učinio. Time je zapravo Maja i posthumno učinila nešto za sve nas koji smo bez nje ostali: zahtjev za znanstvenom suradnjom u filozofiji – koji ovaj zbornik radova posvećenih Maji promovira i potiče – bit će, vjerujem, nadalje potican i prakticiran, tj. nikada više neće biti unaprijed odbacivan kao nepotreban i besmislen.

Na kraju, ponavljam ono što je o Maji zaključno izrekao Josip Talanga:

Ima jedna stvar koju priželjkuje svatko od nas, a to je da za njega *post mortem* svatko može reći: “Bio je dobar čovjek!” A to upravo možemo reći za Maju.

Bila je dobar čovjek! – ovdje znači sadržajnu, intelektualnu, duhovnu i emocionalnu ispunjenost odnosno strukturiranost umne, tj. pametne i obrazovane osobe. No, Maja je i dalje među nama – kao znanstvenica i filozofkinja.

U Zagrebu, 19. travnja 2012.

Kruno Zakarija

Maja Hudoletnjak Grgić
Biografija

Maja Hudoletnjak Grgić rođena je u Zagrebu 16. 1. 1964, gdje je završila osnovnu školu i klasičnu gimnaziju. Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu diplomirala je filozofiju i grčki jezik te magistrirala završivši posljediplomski studij iz povijesti i filozofije znanosti na Interuniverzitetkom centru Dubrovnik. Doktorirala je na Filozofskom fakultetu D.I. radom o problemu metode u hipokratskom spisu *O staroj medicini*. Od 2005. bila je zaposlena na Institutu za filozofiju u Zagrebu u zvanju znanstvene suradnice. Od 1997. predavala je na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu kolegije Grčki jezik te Platon i Aristotel. Preminula je 6. 5. 2010. Njezin osobni i znanstveni habitus možda je najbolje izražen u riječima zapisanima u jednome tekstu povodom njezine smrti: “Uvijek smirena i dobro raspoložena, lakoćom je unosila mir tamo gdje ga nije bilo, a svojim smislom za šalu brzo bi nas zarazila dobrim raspoloženjem. Kako je bila skromna i nenametljiva, mnogi nisu ni znali koliko se znanja krije iza njezine diskretne pojave. Njezine znanstvene radove također odlikuje stalozeno i postupno iznošenje argumenata, a u tekst je unosila samo ono što je bitno i relevantno.”

Autorica je, između ostaloga, knjiga *Znanje i mijena: Parmenidova dva nauka* (1996), *Medicina i metoda: hipokratski spis O staroj medicini* (2007) te (postumno) *Ogledi o antičkoj filozofiji i medicini* (2010), kao i prvoga hrvatskog prijevoda Euklidovih *Elementa* (prvih šest knjiga, 1999). Bila je urednica ili suurednica nekoliko zbornika, uključujući *Helenistička filozofija: epikurovci, stoici, skeptici* (2005), *Vrijednosti, djelovanje i znanje* (2009) i *Aspekti uma* (2011).

Glavno područje njezina interesa bile su antička filozofija i znanost, posebice medicina, te teorija djelovanja. U svojem istraživanju antičke medicine posebnu je pozornost posvećivala odnosu između medicine i filozofije, statusu medicine kao umijeća ili znanosti te podrijetlom i strukturom medicinskog znanja. Bavila se i predsokratovskom filozofijom, osobito Parmenidom, koji je bio tema njezine prve knjige. Istraživanje naravi ljudskog djelovanja uglavnom je posvetila aristotelovskim temama: strukturi praktičnog rasuđivanja, značenju i ulozi pojmova dobra i svrhe, objašnjenju vrline, problemu metodologije itd.

Maja Hudoletnjak Grgić
Bibliografija

Autorske knjige:

Ogledi o antičkoj filozofiji i medicini, ur. F. Grgić, Zagreb, 2010. (postumno)

Medicina i metoda: hipokratski spis O staroj medicini, Zagreb, 2007.

Znanje i mijena: Parmenidova dva nauka, Zagreb, 1996.

Uređene knjige:

[s D. Pećnjakom i F. Grgićem] *Aspekti uma*, Zagreb, 2011. (postumno)

Vrijednosti, djelovanje i znanje, Zagreb, 2009.

[s P. Gregorićem i F. Grgićem] (ur.), *Helenistička filozofija: epikurovci, stoici, skeptici*, Zagreb, 2005.

[s F. Grgićem] G. Frege, *Osnove aritmetike i drugi spisi*, Zagreb, 1995.

Prijevod sa starogrčkog:

Euclid, *Elementi I–VI*, prevela M. H. G., pogovor V. Volenec, Zagreb, 1999.

Članci:

“Precision and Relativity in Aristotle’s Account of Virtue as the Mean”, *Synthesis Philosophica* 25 (2010), 131–148.

“Radnja kao konkluzija: Aristotel o praktičnom silogizmu”, u M. Hudoletnjak Grgić (ur.), *Vrijednosti, djelovanje i znanje*, Zagreb, 2009.

“Ljudsko dobro u *Nikomahovoj etici I*”, *Filozofska istraživanja* 27 (2007), 791–807.

“Sinkretizam i enciklopedizam u Skalićevu *Epistemonu*: slučaj medicine”, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 33 (2007), 7–33.

“Empirizam u helenističkoj medicini – generalizacije bez etiologija”, *Prolegomena* 5 (2006) 5–28.

“Poučavanje i spoznavanje u Parmenidovu spjevu *O prirodi*”, *Metodički ogledi* 9 (1997), 9–19.

“Stoički fizikalizam i etički idealizam”, *Godišnjak za filozofiju 2004*, Institut za filozofiju, Zagreb, 2004, 129–148.

Enciklopedijske natuknice:

“Galen”, “Hipokratski spisi”, “Emotivizam”, “Namjera”, “Teorija djelovanja”, u *Filozofski leksikon*, ur. S. Kutleša, Zagreb, 2012.

Prikazi:

“Ph. J. van der Eijk: *Medicine and Philosophy in Classical Antiquity: Doctors and Philosophers on Nature, Soul, Health and Disease*”, *Rhizai: A Journal for Ancient Philosophy and Science* 4 (2007), 375–379.

“M. D. Grmek: *Medejin kotao: Pokusi na živim bićima u antici*”, *Prolegomena* 4 (2005), 148–152.

Prijevodi s engleskog:

[s G. Visković] S. P. Ramet i D. Matić (ur.), *Demokratska tranzicija u Hrvatskoj: transformacija vrijednosti, obrazovanje i mediji*, Zagreb, 2006.

P. Dunleavy, *Izrada doktorata: kako planirati, skicirati, pisati i dovršiti doktorsku disertaciju*, Zagreb, 2005.

D. Bell, *Komunitarizam i njegovi kritičari*, Zagreb, 2003.

E. Nagel i J. R. Newman, *Gödelov dokaz*, Zagreb, 2001.

Literatura

- Abert, Hermann (1899). *Die Lehre vom Ethos in der griechischen Musik*, Leipzig.
- Barbarić, Damir (2010). "Utjelovljenje", u: isti, *U intermezzu sujetova*, Zagreb.
- Barbarić, Damir (2009). *Annäherungen an Platon*, Würzburg.
- Barbarić, Damir (1999). *Anblick, Augenblick, Blitz*, Tübingen.
- Frank, Erich (1923). *Plato und die sogenannten Pythagoreer*, Halle (Saale).
- Düring, I. (ur.) (1932). *Porphyrus, Kommentar zur Harmonienlehre des Ptolemaios*, Göteborg.
- Düring, I. (1930). *Die Harmonienlehre des Klaudios Ptolemaios*, Göteborg (pretisak Hildesheim/Zürich/New York, 1982).
- Georgiades, Thrasybulos (1958). *Musik und Rhythmus bei den Griechen*, Hamburg.
- Macran, Henry Stewart (1990/1902). "Introduction", u: H. S. Macran (ur.), *The Harmonics of Aristoxenos*, Oxford (pretisak Hildesheim/Zürich/New York, 1990).
- Neubecker, Annemarie J. (1994) (¹1977). *Altgriechische Musik. Eine Einführung*, 2., durchgesehene und um einen Nachtrag erweiterte Auflage, Darmstadt.
- Pindar (1947) (¹1935). *Pindari carmina cum fragmentis*. Recognovit brevique adnotatione critica instruxit C. M. Bowra, Editio altera, Oxford.
- Plutarh (1967), *Plutarch's Moralia* in Sixteen Volumes, Vol. XIV. With an English Translation by B. Einarson and P. H. de Lacy, Cambridge, Massachusetts/London (The Loeb Classical Library).
- Prantl, C. (1881). *Aristotelis quae feruntur De coloribus, De audibilibus, Physiognomica*, Leipzig.
- Ritoók, Zsigmond (2004). *Griechische Musikästhetik* (Studien zur klassischen Philologie 143), Frankfurt a. M.
- Ruele, C. E. /J. Klek (1992). *Aristotelis Problemata physica*, Leipzig.
- Wagner, Richard (1911–1914). *Werke, Schriften und Briefe in 16 Bände*, Volksausgabe, sv. 9, Leipzig.
- Wegner, Max (1949). *Das Musikleben der Griechen*, Berlin.

moral nastala prije svega zbog neupućenosti njegovih tužitelja, a ne toliko zbog njihove zlonamjernosti. Time što je otprio nepravdu Sokrat je ojačan u uvjerenju kako su njegovi postupci ispravni jer su u skladu s koncepcijom vrline koju zdušno i odlučno zagovara. Patnja po Sokratu nije nešto što se po svaku cijenu treba odstraniti ili minorizirati, nego ako je podnesena iz osjećaja za pravednost i istinoljubivost, ona također pomaže čovjeku da bude i ostane sretan.

Literatura

- Allen, R. E. (1971). "Plato's Earlier Theory of Forms", u G. Vlastos (ur.), *The Philosophy of Socrates: A Collection of Critical Essays*, Notre Dame, 319–334.
- Adam, J. (1902). *The Republic of Plato, ed. with critical Notes, Commentary and Appendices by James Adam*, vol. I, Cambridge.
- Arnim, H. v. (1914). *Platos Jugenddialoge*, Leipzig.
- Blackburn, S. (ur.) (1994). *The Oxford Dictionary of Philosophy*, Oxford.
- Böhme, G. (1992). *Der Typ Sokrates*, Frankfurt.
- Burnyeat, M. F. (1992). "Socratic Midwifery, Platonic Inspiration", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 24 (1977), 7–16, nav. prema H. H. Benson (ur.), *Essays on the Philosophy of Socrates*, New York, 1992.
- Cornford, F. M. D. (1941). *The Republic of Plato. Translated with Introduction and Notes by F. M. D. Cornford*, London.
- Erler, M. (2007). *Grundriss der Geschichte der Philosophie. Die Philosophie der Antike 2/2. Platon*, Basel.
- Erler, M. (2011). *Platon, Gorgias*. Übersetzt und herausgegeben von M. Erler. Kommentiert und mit einem Nachwort versehen von Theo Kobusch, Stuttgart.
- Figal, G. (1998). *Sokrates*, München, 2. Aufl.
- Freidländer, P. (1928). *Platon*, Frankfurt.
- Görgemanns, H. (1994.) *Platon*, Heidelberg.
- Halder, A. (2000). *Philosophisches Wörterbuch. Mitbegründet von Max Müller. Völlig überarbeitete Neuauflage*, Freiburg Br.
- Hoffmeister, J. (1955). *Wörterbuch der philosophischen Begriffe*, Hamburg.
- Hössle, V. (2004). *Platon interpretieren*, Paderborn.
- Irwin, T. (1977). *Plato's Moral Theory*, Oxford.
- Kahn, Ch. H. (1981). "Did Plato Write Socratic Dialogues", *Classical Quarterly* 31, 305–320.
- Kierkegaard, S. (1976). *Über den Begriff der Ironie mit ständiger Rücksicht auf Sokrates*, Frankfurt/M.

- Kierkegaard, S. (1988). *Philosophische Brocken*. Übers. v. L. Richter. 2. Aufl., Frankfurt/M.
- Maier, H. (1913). *Sokrates: sein Werk und seine geschichtliche Stellung*, Tübingen.
- Manuwald, B. (1999). *Platon, Protagoras*. Übersetzung und Kommentar, Göttingen.
- McDowell, J. (1973). *Plato, Theaetetus*. Translated with Notes by John McDowell, Oxford.
- McPherran, M. L. (1996). *The Religion of Socrates*, Pennsylvania.
- Nelson, L. (1970). "Die sokratische Methode" (1922), u L. Nelson, *Gesammelte Schriften*. Bd. 1: *Die Schule der kritischen Philosophie und ihre Methode*, Hamburg.
- Santas, G. X. (1979). *Socrates: Philosophy in Plato's Earlier Dialogues*, London.
- Snell, B. (1955). *Die Entdeckung des Geistes. Studien zur Entstehung des europäischen Denkens bei den Griechen*. 3. Auflage, Göttingen.
- Vlastos, G. (1991). *Socrates, Ironist and Moral Philosopher*. Ithaca.
- Vlastos, G. (1994). *Socratic Studies*. Edited by Myles Burnyeat, Cambridge.
- Vlastos, G. (1996). "Socrates", *Proceedings of the British Academy*, 74 (1988), 89–111; nav. prema W. J. Prior (ur.), *Socrates: Critical Assessment*, London.
- Wieland, W. (1982). *Platon und die Formen des Wissens*, Göttingen.
- Wieland, W. (1996). "Das sokratische Erbe: Laches", u Th. Kobusch i B. Mojsisch (ur.), *Platon: seine Dialoge in der Sicht neuer Forschungen*, Darmstadt.
- Wolf, U. (1994). *Die Suche nach dem guten Leben. Platons Frühdialoge*, Reinbek.
- Woodruff, P. (1986). "The Skeptical Side of Plato's Method", *Revue Internationale de Philosophie* 40, 22–37.
- Zovko, J. (2008). "Irony and the Care of the Soul in Plato's Early Dialogues", u J. Dillon and M.-E. Zovko (ur.), *Platonism and Forms of Intelligence*, Berlin, 107–116.

od svih aktivnosti;³² kontemplacija je najsamodostatnija,³³ tj. za kontemplaciju je potrebno najmanje drugih izvanjskih dobara kao preduvjet; kontemplacija je ponajviše prikladna za dokolicu;³⁴ i naposljetku, kontemplacija je ponajviše od svih aktivnosti sama sebi svrhom: “[...] naime od nje [kontemplacije] ne nastaje ništa osim promatranja, dočim praktične djelatnosti polučuju više ili manje od samog djelovanja.”³⁵ Među tim kriterijima valja razlikovati dva momenta: prvi su dva uvjeta: to da se dokolica mora provoditi u djelatnostima koje se u bitnome razlikuju od djelatnosti koje omogućuju samu dokolicu i to da dokone djelatnosti ne smiju imati drugu svrhu onkraj samih sebe; drugi je moment taj da upravo kontemplacija, kao specifično djelovanje, najbolje udovoljava tim kriterijima.

Iz toga proizlazi da je dokolica funkcionalno određena – obična, “primitivna” dokolica (riječ *σχολή* Aristotel rabi ponekad i onako kako se rabio u svakodnevnom govoru, tj. kao “slobodno” vrijeme, vrijeme za igru i zabavu itd.) i dokolica kao ozbiljenje ljudskog života razlikuju se funkcionalno: ova potonja je posljedica izbora onih djelatnosti koje zadovoljavaju kriterije koji će stanovitu djelatnost izdići iz puke izmjene umora i odmora, udaljiti od svakodnevnih briga i borba za preživljanje i izdići ljudsku egzistenciju na razinu koja je ponajvećma nalična božanskoj. To funkcijsko razumijevanje dokolice ujedno i objašnjava zašto Aristotel bogu ne pripisuje dokolicu (npr. u *Metafizici* Λ). Budući da bog kod Aristotela nema nikakve druge aktivnosti osim kontemplacije, za njega dokolica, kao kontrast drugim aktivnostima, funkcijski nema smisla: budući da je idealno blaženi život čisti βίος θεωρητικός, bog nema *ništa osim* dokolice.

Literatura

Broadie, S. (1991). *Ethics with Aristotle*, New York, Oxford.

Broadie, S. (2006). “Aristotle and Contemporary Ethics”, u *The Blackwell Guide to Aristotle’s Nicomachean Ethics*, ur. R. Kraut, Malden MA, Oxford, Carlton (Victoria), 342–361.

³² *Ibid.* 1177^a27–27

³³ *Ibid.* 1177^a28–34

³⁴ *Ibid.* 1177^b22

³⁵ *Nikomahova Etika* 1177^b2–3: οὐδὲν γὰρ ἀπ’ αὐτῆς γίνεται παρὰ τὸ θεωρῆσαι, ἀπὸ δὲ τῶν πρακτικῶν ἢ πλείον ἢ ἕλαττον περιποιούμεθα παρὰ τὴν πράξιν.

- Broadie, S. (2007). "Taking stock of leisure", u Broadie, *Aristotle and Beyond*, Cambridge, 184–198.
- de Grazia, S. (1962). *Of Time, Work and Leisure*, New York.
- Haney, M. R. (2010). "The Value of Slow", u *The Value of Time and Leisure in a World of Work*, ur. M. R. Haney i A. D. Kline, Lanham, MD, 15–165.
- Nagel, T. (1972). "Aristotle on *Eudaimonia*", *Phronesis* 17, 252–259.
- Pieper, J. (1998). *Leisure, the Basis of Culture*. South Bend, ID.
- Pieper, J. (1999). "Muße und Kult", *Werke in acht Bänden, Bd. 6. Kulturphilosophische Schriften*, ur. B. Wald, Hamburg, 1–45
- Ramsay, H. (2005). *Reclaiming Leisure: Art, Sport and Philosophy*, New York.
- Solmsen, F. (1964). "Leisure and Play in Aristotle's Ideal State", *Rheinisches Museum* 107, 193–220.
- Stocks, J. L. (1936). "ΣΧΟΛΗ", *The Classical Quarterly* 30, 177–187.

b13–30; usp.: *Phys.* 192a16–19). Kao put bića k vlastitoj naravi, koji je ujedno i živa zbilja, djelo, same te naravi, život je ime za stopljenost mišljenja i ljubavi u bivstvu-naravi svakog prirodnog bića, koja, kao uzrokujuća i pokretačka djelatnost boga, sve drži na okupu u nepokretnom apsolutu onog zbiljskog tako da svako pojedino biće privodi iz njega samog k vlastitu obliku i svrsi.

Literatura

- Bolton, Robert (1991). "Aristotle's Method in Natural Science: *Physics* I", u Judson (ur.) (1991), 1–29.
- Buchheim, Thomas (1999). *Aristoteles*, Freiburg · Basel · Wien.
- Charlton, W. (1985) (¹1970). *Aristotle's Physics. Books I and II*, translated with introduction and notes by W. Charlton, Oxford.
- Düring, Ingemar (ur.) (1969). *Naturphilosophie bei Aristoteles und Theophrast*, Heidelberg.
- Freeland, Cynthia A. (1991). "Accidental Causes and Real Explanations", u Judson (ur.) (1991), 49–72.
- Gaiser, Konrad: "Das zweifache Telos bei Aristoteles", u Düring (ur.) (1969), 97–113.
- Gigon, Olof (1969). "Die ἀρχαί der Vorsokratiker bei Theophrast und Aristoteles", u Düring (ur.) (1969), 114–123.
- Gill, Mary Louise (1991). "Aristotle on Self-Motion", u Judson (ur.) (1991), 243–265.
- Grgić, Filip (1997). *Aristotel o nužnosti i slučaju*, Zagreb.
- Jaeger, Werner (1962) (¹1934). *Aristotle: Fundamentals of His Development*, translated with the author's corrections and additions by Richard Robinson, Oxford.
- Judson, Lindsay (ur.). (1991). *Aristotle's Physics: A Collection of Essays*, Oxford.
- Mansion, Augustin (¹1946). "Der Charakter der aristotelischen Physik", u Seeck (ur.) (1975), 29–38.
- Moravcsik, Julius M. E. (1974). "On Aristotle's Philosophy of Science", *Synthese* 28, 3–17.
- Moravcsik, Julius M. E. (1991). "What makes Reality Intelligible? Reflections on Aristotle's Theory of *Aitia*", u Judson (ur.) (1991), 31–47.
- Ross, David (1971) (¹1923). *Aristotle*, London.
- Ross, David (1979) (¹1936). *Aristotle's Physics*, a revised Text with Introduction and Commentary by David Ross, Oxford.

- Seeck, Gustav Adolf (ur.) (1975). *Die Naturphilosophie des Aristoteles*, Darmstadt.
- Wagner, Hans (1972). *Aristoteles. Physikvorlesung*, übersetzt von Hans Wagner, zweite unveränderte Auflage, Berlin.
- Waterlow, Sarah (1982). *Nature, Change and Agency in Aristotle's Physics*, Oxford.
- Weiss, Helene (1967) (1942). *Kausalität und Zufall in der Philosophie des Aristoteles*, Darmstadt.
- Wieland, Wolfgang (1962). *Die aristotelische Physik*, Göttingen.

Literatura

- Barnes, J. (1985). "Theophrastus and hypothetical syllogistic", u *Paul Moraux-Festschrift*, Bd. 1, Berlin, 557–576 & u W. W. Fortenbaugh (ur.), *Theophrastus of Eresus, On his Life and Work* (= Rutgers Studies in Classical Humanities, vol. 2), New Brunswick & Oxford, 125–141.
- Bocheński, I. M. (1947). *La logique de Théophraste*, Fribourg.
- Bocheński, I. M. (1951). *Ancient Formal Logic*, Amsterdam.
- Bocheński, I. M. (1956). *Formale Logik*, 2., erw. Aufl. Freiburg i.B.
- Brunschwig, J. (1982). "Indéterminé et indéfini dans la logique de Théophraste", *Revue philosophique* 2, 359–370.
- Fortenbaugh, W. W. et al. (1992). *Theophrastus of Eresus, Sources for his Life, Writings, Thought and Influence*, 2 pts, Leiden (*Philosophia antiqua*, 54).
- Gottschalk, H. B. (1987). "Did Theophrastus write a Categories?", u *Philologus* 131, 245–253.
- Graeser, A. (1973). *Die logischen Fragmente des Theophrast*, Berlin.
- Gregorić, P. i F. Grgić (ur.) (2011). *Teofrast, Metafizika*, Zagreb.
- Huby, P. (2006). *Theophrastus of Eresus. Sources for his Life, Writings, Thought and Influence, Commentary* Vol. 2: Logic, by Pamela Huby, with contributions on the Arabic material by Dimitri Gutas, Leiden (*Philosophia antiqua*, 103).
- Kneale, W. & M. (1962). *The Development of Logic*, Oxford.
- Kneale, W. & M. (1972). "Prosleptic propositions and arguments", u *Richard Walzer-Festschrift*, Oxford, 189–207.
- Lejewski, C. (1961). "On prosleptic syllogisms", *Notre Dame Journal of Formal Logic* 2, 158–167.
- Maróth, M. (1979). "Die hypothetischen Syllogismen", *Acta antiqua* (Budapest) 27, 407–436.
- Maier, H. (1900). *Die Syllogistik des Aristoteles*, Bd. 2, Tübingen, Repr. Hildesheim, 1970.
- Mignucci, M. (1965). "Per una nuova interpretazione della logica modale di Teofrasto", *Vichiana* 2, 227–277.
- Prantl, C. (1855). *Geschichte der Logik im Abendlande*, Erster Band, Leipzig, Repr. Graz, 1955.
- Repici, L. (1977). *La logica di Teofrasto*, Vicenza.
- Striker, G. (1973). "Zur Frage nach den Quellen von Boethius' de hypotheticis syllogismis", *Archiv für Geschichte der Philosophie* 55, 70–75.
- Vieru, S. (1971). "Theophrastus' syllogistic and predicate logic", *Revue roumaine des sciences sociales. Serie de philosophie et logique* (Bucharest) 15, 205–211.

koji opaža ne znači pri tome da nisu zbiljska, nego nam sugeriraju da je normalno da se neka svojstva pojavljuju kao relacijska i relativna, da ih tijela mogu imati i izgubiti, ali pri tome nas to ne mora odvesti u subjektivizam i eliminaciju takvih svojstava. Dapače, njihova zbiljnost je samoočigledna stvar i zbog toga za Epikura i ta vrsta svojstava postoji realno.

V.

U zaključku možemo sumirati osnovne postavke Epikurovog shvaćanja svojstava. Pokušala sam tvrditi da je osnova za razumijevanje svojstava prihvaćanje Epikurove empirističke metodologije i snažnog epistemološkog realizma koji polazi od toga da su opažaji istiniti. Ovakva epistemološka baza Epikuru služi kao osnova za ontološka razmatranja i raspravu o tome što su svojstva i na koji način postoje. Prvi korak koji radi jest utvrđivanje entiteta koji postoje samostalno i neovisno, a to su tijela i praznina. Nakon toga utvrđuje preciznu klasifikaciju tijela i to upravo na osnovi njihovih esencijalnih svojstava, koja su takva da određuju prirodu neke stvari. Distinkcija između esencijalnih i akcidentalnih svojstava ukazuje na to da su ova potonja takva da ih tijelo može imati, ali i izgubiti, a da pri tome ne mijenja svoju prirodu. Također, tvrdila sam da ova distinkcija pomaže Epikuru da sačuva realnost obiju vrsta svojstava, tako što ih u metafizičkom smislu razumije kao reducibilne na atomičke konfiguracije, dok s druge strane epistemološko objašnjenje pokazuje da su svojstva aspekti putem kojih možemo pojmiti tijelo.

Bibliografija

- Barnes, J. (2001). *Early Greek Philosophy*, Harmondsworth.
- Diels, H. (1983). *Predokratovci*, II svezak, Zagreb.
- Diogen Laertije (1985). *Život i mišljenja istaknutih filozofa*, Beograd.
- Kim, J. (2003). "Supervenience, Emergence, Realization, Reduction", u: M. J. Loux and D. W. Zimmerman (ur.), *The Oxford Handbook of Metaphysics*, Oxford.
- Loux, M. J. (2010). *Metafizika: suvremen uvod*, Zagreb.
- O'Keefe, T. (1997). "The ontological status of sensible qualities for Democritus and Epicurus", *Ancient Philosophy* 17, 119–134.
- Sedley, D. (2005). "Epikurovska fizika", u: P. Gregorić, F. Grgić i M. Hudoletnjak Grgić (ur.), *Helenistička filozofija: epikurovci, stoici, skeptici*, Zagreb.

- Sedley, D. (1988). "Epicurean Anti-Reductionism", u: J. Barnes and M. Mignucci (ur.), *Matter and Metaphysics*, Naples.
- Taylor, C. C. W. (1999). *The Atomists: Leucippus and Democritus. Fragments, A Text and Translation with Commentary*, Toronto.

Kratice

- DL** Diogen Laertije, *Vitae Philosophorum*
- DK** *Die Fragmente der Vorsokratier* (ur. H. Diels, W. Kranz)
- SE M** Sekst Empirik, *Adversus mathematicos*
- SE PH** Sekst Empirik, *Purhoneioi hupotuposeis*
- Cic. Acad.** Ciceron, *Academica*
- Pl. Tbt.** Platon, *Theaetetus*
- Teophr. De Sens.** Teofrast, *De sensibus*
- Plut. Adv. Col.** Plutarh, *Adversus Colotem*
- Ep. Hdt.** Epikur, *Epistula ad Herodotum*
- DRN** Lukrecije, *De rerum natura*

toj odluci; ona nije determinirana razlozima, vjerovanjima i željama s kojima je u vezi; ukoliko ona dalje uzrokuje i sukladno djelovanje, ova odluka, te slijedom toga i djelovanje, je slobodna jer sama odluka, kao temelj djelovanja, nije učinak nekog prethodnog događaja (zajedno sa zakonitostima koje određuju na koji način iz prethodnih događaja slijede drugi događaji). No, glavni problem za ovakvu teoriju je kako razlikovati neuzrokovane odluke od čistih slučajnosti. Ono što je potpuno slučajno također je neuzrokovano prethodnim događajima; međutim, ono što je potpuno slučajno kao događaj, ne bismo smatrali da je izraz slobode jer nad potpunom slučajnošću djelovatelj nema nikakvu kontrolu isto tako kao niti nad potpuno determiniranim događajima. Jedan od mogućih odgovora već je naveden – odluka i volje za djelovanje bit će u nekoj *relaciji s razlozima, vjerovanjima* itd. koja nije deterministička. No, ukoliko je nešto slučajno, može biti da je i ta veza samo prividna i da je odluka čisto slučajno takva da samo izgleda kao da je u vezi s razlozima, vjerovanjima itd. (Za potpuniji prikaz argumenata i protuargumenata vidjeti Clarke 2003, poglavlje 3.) Naravno, rasprava o ovom problemu, kao i o svim drugim aspektima slobode volje i djelovanja vrlo je živa i postoje razni odgovori i razne druge pozicije. Svakako, ovo nije mjesto za daljnju raspravu o navedenom; samo sam htio Epikura dovesti u vezu sa suvremenom taksonomijom pozicija te ovdje završavam ovaj spomen Maji.¹

Literatura

- Bazala, A. (1909). *Povjest filozofije, svezak II*, Zagreb.
 Clarke, R. (2003). *Libertarian Accounts of Free Will*, Oxford.
 Huby, P. (1967). "The First Discovery of the Freewill Problem", *Philosophy* XLII, 353–362.
 Kane, R. (1996). *The Significance of Free Will*, Oxford.
 Waddell Ekstrom, L. (2000). *Free Will: A Philosophical Study*, Boulder.

¹ Želim samo napomenuti da u ovom tekstu ne pretendiram ni na kakvu egzaktnost povijesno-filološko-filozofske egzegeze niti na ikakvu potpunost analize.

Tableau-sustav definiran u (Kovač 2009) uz manje je preinake prilagodljiv gore definiranoj semantici.

Literatura

- Béziau, Jean-Yves (2005). "Paraconsistent logic from a modal viewpoint", *Journal of Applied Logic* 3, 7–14.
- Béziau, J.-Y. (2011). "A new four-valued approach to modal logic", *Logique et Analyse* 54, 109–121.
- Diels, Hermann (priř. i prev.) (1974). *Die Fragmente der Vorsokratiker*, sv. 1, Weidmann.
- Fagin, Ronald; Halpern, Joseph Y. (1988). "Belief, awareness, and limited reasoning", *Artificial Intelligence* 34, 39–76.
- Fitting, Melvin (2004). "First-order intensional logic", *Annals of Pure and Applied Logic* 127, 171–193.
- Fitting, M. (1999). *First-Order Modal Logic*, Dordrecht etc.
- Fitting, M. (2005). "The logic of proofs, semantically", *Annals of Pure and Applied Logic* 132, 1–25.
- Fitting, M. (2006). "FOIL Axiomatized", *Studia Logica* 84, 1–22.
- Frege, Gottlob (1986). "Über Sinn und Bedeutung", u: G. Frege, *Funktion, Begriff, Bedeutung* (G. Patzig, ur.), 6. Aufl. Göttingen, 40–65.
- Frege, G. (1995). "O smislu i značenju", u: G. Frege, *Osnove aritmetike: i drugi spisi* (prev. F. Grgić i M. Hudoletnjak Grgić), Zagreb, 167–194.
- Hudoletnjak Grgić, Maja (1996). *Znanje i mijena*, Zagreb.
- Jaškowski, Stanisław (1969/1999). "Propositional calculus for contradictory deductive systems", *Studia Logica* 24 (1969), 143–157. Ponovno s preinakama u *Logic and Logical Philosophy* 7 (1999), 35–56. Poljski 1948.
- Jaškowski, S. (1999). "A propositional calculus for inconsistent deductive systems", *Logic and Logical Philosophy* 7, 57–59. Poljski 1949.
- Kant, Immanuel (1968). *Kritik der reinen Vernunft*, 2. Auflage 1787, u: *Kants Werke*, Bd. III, Berlin. (Citirano u tekstu kao B.)
- Kovač, Srećko (2007). "Contradictions, objects, and belief", u: *Perspectives on Universal Logic* (J.-Y. Béziau i A. Costa-Leite, ur.), Monza – Milano, 417–434.
- Kovač, S. (2009). "First-order belief and paraconsistency", *Logic and Logical Philosophy* 18, 127–143.
- Kripke, Saul (1976). "A puzzle about belief", u: *Meaning and Use* (A. Margalit, ur.), Dordrecht, 239–283.

- Kracht, Marcus and Kutz, Oliver (2005). "The semantics of modal predicate logic II. Modal individuals revisited", u: *Intensionality* (R. Kahle, ur.), Wellesley [Ma.], 60–96.
- Kutz, O. (2003). "New semantics for modal predicate logics", u: *Foundations of Formal Sciences*, II (B. Löwe i dr., ur.), Dordrecht etc., 151–162.
- Platon (1914–1937). *Plato: in Twelve Volumes*, Cambridge [Mass]; London (repr. 1967–1978). Sv. VI, IX.
- Russell, Bertrand (2004). "The Philosophy of Logical Atomism", u: B. Russell, *Logic and Knowledge* (R.C. Marsh, ur.), London; New York, 175–281.
- Salmon, Nathan (1986). *Frege's Puzzle*, Atascadero [Ca.].
- Salmon, N. (1988). "Reflexivity", u: *Propositions and Attitudes* (N. Salmon i S. Soames, ur.), Oxford, 240–274.
- Schiffer, Stephen (1990). "The mode-of-presentation problem", u: *Propositional Attitudes* (C. Anthony Anderson i Joseph Owens, ur.), Menlo Park [Ca.], 249–268.
- Schiffer, S. (2006). "A problem for a direct-reference theory of belief reports", *Nous* 40, 361–368.
- Soames, Scott. (2002). *Beyond Rigidity: the Unfinished Semantic Agenda of Naming and Necessity*, Oxford.
- Ye, Ruily. (1999). *Belief, Names and Modes of Presentation: A First-Order Logic Formalization*, PhD Thesis, City University of New York.
- Ye, R. and Fitting. M. (2002). "Belief, Names, and Modes of Presentation", u: *Advances in Modal Logic*, vol. 3 (F. Wolter i dr., ur.), New Jersey, 389–408.
- Zalta, Edward N. (2001). "Fregean senses, modes of presentation, and concepts", u: *Philosophical Perspectives*, 15 (J. E. Tomberlin, ur.), Boston; Oxford, 335–359.

Literatura

- Aristotel (1988). *Fizika*, prev. T. Ladan, Zagreb.
- Augustin, Aurelije (2012). *Ispovijesti*, prev. S. Hosu, Split.
- Blanuša, Danilo (2003). *Teorija relativnosti*, Zagreb.
- Born, Max (1948). *Einsteinova teorija relativnosti i njezini fizički osnovi*, Zagreb.
- Bošković, Ruđer Josip (1974). *Teorija prirodne filozofije*, prev. J. Stipišić, Zagreb.
- Coles, Peter (2003). *Kozmologija*, Sarajevo.
- Čapek, Milič (ed.) (1976). *The Concepts of Space and Time*, Dordrecht, Holland; Boston, USA.
- Einstein, Albert (s. a.). *Moja teorija*, Beograd–Zagreb.
- Greene, Brian (2006). *Tkivo svemira: prostor, vrijeme i zašto su stvari kakve jesu*, Zagreb.
- Greene, Brian (2012). *Elegantni svemir*, Zagreb.
- Grünbaum, Adolf (1973). *Philosophical Problems of Space and Time*, Dordrecht, Holland; Boston, USA.
- Hawking, Stephen – Penrose, Roger (2002). *O prirodi prostora i vremena*, Zagreb.
- Heisenberg, Werner (1997). *Fizika i filozofija*, Zagreb.
- Hofstetter, Robert (1997). *Filozofija, društvo, znanost*, Zagreb.
- Jammer, Max (1954). *Concepts of Space*, Cambridge, MA.
- Kutleša, Stipe (2012). *Filozofija Rudera Boškovića*, Zagreb.
- Landau, Lev Davidovič – Rumer, Jurij Borisovič (1975). *Što je teorija relativnosti*, Zagreb.
- Lange, Marc (2002). *An Introduction to the Philosophy of Physics*, Oxford.
- Mintaković, Stjepan (1972). *Neeuklidska geometrija Lobačevskog*, Zagreb.
- Mittelstaedt, Peter (1981). *Philosophische Probleme der modernen Physik*, Mannheim–Wien–Zürich (6. Auflage).
- Moritz, Helmut (1998). *Znanost, um i svemir: uvod u prirodnu filozofiju*, Zagreb.
- Pavlović, U. Branko (1978). *Filozofija prirode*, Zagreb.
- Platon (1981), *Timaj*, Beograd.
- Reichenbach, Hans (1958). *Space and Time*, New York.
- Trusted, Jennifer (1991). *Physics and Metaphysics: Theories of Space and Time*, London.
- Zovko, Nikola (2002). *Prostor vrijeme tvar: prirodoslovno-filozofski ogledi*, Zagreb.

Literatura

- Curley, E. M. (1985). *The Collected Works of Spinoza*, Princeton.
- Davidson, D. (1999). "Spinoza's Causal Theory of the Affects", u Y. Yovel (ur.), *Desire and Affect: Spinoza as Psychologist*, New York.
- Ereshefsky, M. (2010). "Species", *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy* (izdanje proljeće, 2010), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/spr2010/entries/species/>>.
- Hadot, P. (1995). *Philosophy as a Way of Life: Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*, ur. i uvod A. I. Davidson, prev. M. Chase, Malden/Oxford/Carlton.
- Hadot, P. (1996). *Die innere Burg. Anleitung zu einer Lektüre Marc Aurels*, prev. M. Ozaki, B. v.d. Osten, Frankfurt a. M.
- Hemingway, E. (1975). *Kome zvono zvoni*, prev. Š. Balen, Zagreb.
- Kraut, R. (2012). "Aristotle's Ethics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (izdanje proljeće, 2012), Edward N. Zalta (ur.), <http://plato.stanford.edu/archives/spr2012/entries/aristotle-ethics/> (12. kolovoz, 2012)
- LeBuffe, M. (2010). *From Bondage to Freedom: Spinoza on Human Excellence*, Oxford.
- Levinas, E. (1999 [1970]). *Alterity and Transcendence*, prev. Michael B. Smith, New York.
- Robertson, T. (2008). "Essential vs. Accidental Properties", *The Stanford Encyclopaedia of Philosophy* (izdanje jesen, 2008), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<http://plato.stanford.edu/archives/fall2008/entries/essential-accidental/>>.
- Spinoza, B. de (2000). *Etika*, prev. O. Žunec, Zagreb:.
- Spinoza, B. de (2006). *Traktat o poboljšanju razuma*, prev. Z. Šešelj, Zagreb.
- Tolstoj, L. N. (2007). *Ispovijed*, prev. M. Nikolac, Zagreb. Engl. prijevod: L. I A. Maude, <http://www.classicallibrary.org/tolstoy/confession/12.htm> (30. lipnja 2012).
- Tolstoj, L. N. (1961). *Rat i mir*, prev. Z. Crnković, Zagreb.
- Wolfson, H. A. (1934). *The Philosophy of Spinoza: Unfolding the Latent Processes of His Reasoning*, Cambridge MA.
- Zovko, M.-E. (2012). "Naturalism and Intellectualism in Plato and Spinoza", u A. Arndt i J. Zovko (ur.), *Freiheit und Determinismus. Studia philosophica Jaderensia 2*, Hannover.

područje metafizike naročito je osjetljivo; takvo je bilo u Parmenidovo doba a takvo je i danas.³⁵

Literatura

- Armstrong, D. M. (1980). "Identity through time", u P. van Inwagen (ur.), *Time and Cause: Essays Presented to Richard Taylor*, Dordrecht, 67–78.
- Balashov, Y. (2010). *Persistence and Spacetime*, Oxford.
- Gilmore, C. (2008). "Persistence and location in relativistic spacetime", *Philosophy Compass* 3 (6), 1224–1254.
- Grgić, F. (2011). "David Lewis i njegovi svjetovi", u Lewis (2011/1986), VII–XLII.
- Hales, S. D. i T. A. Johnson (2007). "Time for change", *The Southern Journal of Philosophy* 45, 497–513.
- Haslanger, S. (2006/1989). "Persistence, change, and explanation", u Haslanger i Kurtz (2006), 159–185. Izvorno objavljeno u *Philosophical Studies* 56 (1989), 1–28.
- Haslanger, S. (2003). "Persistence through time", u Loux i Zimmerman (2003), 315–354.
- Haslanger, S. (1989). "Endurance and temporary intrinsics", *Analysis* 49, 119–125.
- Haslanger, S. i R. M. Kurtz (ur.). (2006). *Persistence: Contemporary Readings*, Cambridge, Mass. i London.
- Hawley, K. (2001). *How Things Persist*, Oxford.
- Heller, M. (1992). "Things change", *Philosophy and Phenomenological Research* 52, 695–704.
- Heller, M. (1990). *The Ontology of Physical Objects: Four-Dimensional Hunks of Matter*, Cambridge.
- Heller, M. (1984). "Temporal parts of four-dimensional objects", *Philosophical Studies* 46, 323–334.
- Hirsch, E. (2009). "Ontology and alternative languages", u D. Chalmers, D. Manley i R. Wasserman (ur.), *Metametaphysics: New Essays on the Foundations of Ontology*, Oxford, 231–259.
- Hofweber, T. (2009). "The meta-problem of change", *Noûs* 43, 286–314.
- Hudoletnjak Grgić, M. (1996). *Znanje i mijena: Parmenidova dva nauka*, Zagreb.

³⁵ Mislim prije svega na problematičan odnos dvaju dijelova njegova spjeva; usp. Hudoletnjak Grgić (1996), naročito 133–138.

- Hudson, H. (2001). *A Materialist Metaphysics of the Human Person*, Ithaca.
- Johnston, M. (2006/1987). "Is there a problem about persistence?", u Haslanger i Kurtz (2006), 241–266. Izvorno objavljeno u *Proceedings of the Aristotelian Society* supp. vol. 61 (1987), 107–135.
- Kurtz, R. M. (2006). "Introduction to *Persistence*: what's the problem?", u Haslanger i Kurtz (2006), 1–26.
- Lewis, D. (2011/1986). *O mnoštvu svjetova*, prev. F. Grgić, Zagreb. Izvorno objavljeno kao *On the Plurality of Worlds*, London, 1986.
- Lewis, D. (2002). "Tensing the copula", *Mind* 111, 1–13.
- Lewis, D. (1988). "Rearrangement of particles: reply to Lowe", *Analysis* 48, 65–72.
- Lombard, L. B. (1986). *Events: A Metaphysical Study*, London.
- Lombard, L. B. (1994). "The doctrine of temporal parts and the 'no-change' objection", *Philosophy and Phenomenological Research* 54, 365–372.
- Loux, M. J. i D. W. Zimmerman (ur.). (2003). *The Oxford Handbook of Metaphysics*, Oxford.
- McTaggart, J. McT. E. (2008/1927). "Time: an excerpt from *The Nature of Existence*", u van Inwagen i Zimmerman (2008), 116–124. Izvorno objavljeno u McTaggart, *The Nature of Existence II*, Cambridge, 1927.
- Mellor, D. H. (1998). *Real Time II*, London.
- Oderberg, D. S. (2004). "Temporal parts and the possibility of change", *Philosophy and Phenomenological Research* 69, 686–708.
- Quine, W. V. O. (2008/1950). "Identitet, ostenzija i hipostaza", prev. D. Pehar, u J. Zovko (ur.), *Klasici metafizike*, Zadar. Izvorno objavljeno kao "Identity, ostension, and hypostasis", *The Journal of Philosophy* 47 (1950), 621–633.
- Quine, W. V. O. (1999/1960). *Riječ i predmet*, prev. V. Božičević, Zagreb. Izvorno objavljeno kao *Word and Object*, Cambridge, Mass., 1960.
- Quine, W. V. O. (1985). "Events and reification", u E. LePore i B. McLaughlin (ur.), *Actions and Events: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*, New York.
- Quine, W. V. O. (1970). *Philosophy of Logic*, 2. izd., Cambridge, Mass.
- Rea, M. (2003). "Four-dimensionalism", u Loux i Zimmerman (2003), 257–280.
- Rea, M. (1998). "Temporal parts unmotivated", *The Philosophical Review* 107, 225–260.
- Rychter, P. (2009). "There is no puzzle about change", *Dialectica* 63, 7–22.

- Sider, T. (2001). *Four-Dimensionalism: An Ontology of Persistence and Time*, Oxford.
- Simons, P. (1987). *Parts: A Study in Ontology*, Oxford.
- Taylor, R. (2006/1955). "Spatial and temporal analogies and the concept of identity", u Haslanger i Kurtz (2006), 35–50. Izvorno objavljeno u *Journal of Philosophy* 52 (1955), 599–612.
- Thomson, J. J. (2006/1983). "Parthood and identity across time", u Haslanger i Kurtz (2006), 139–158. Izvorno objavljeno u *Journal of Philosophy* 80 (1983), 201–220.
- van Inwagen, P. (2006/1990). "Four-dimensional objects", u Haslanger i Kurtz (2006), 221–232. Izvorno objavljeno u *Noûs* 24 (1990), 245–255.
- van Inwagen, P. (2000). "Temporal parts and identity across time", *The Monist* 83, 437–459.
- van Inwagen, P. i D. Zimmerman (ur.). (2008). *Metaphysics: The Big Questions*. 2. izd., Oxford.
- Wasserman, R. (2006). "The problem of change", *Philosophy Compass* 1, 48–57.
- Zimmerman, D. W. (2006/1998). "Temporary intrinsics and presentism", u Haslanger i Kurtz (2006), 393–424. Izvorno objavljeno u van Inwagen i Zimmerman (2008), 206–220.

nog u usporedbi s općim načelima i spoznajama. Prvo, iz činjenice da načela i njihova neposredna primjena traže moralno testiranje, a jedan od glavnih izvora presude su moralne intuicije koje dolaze iz ME-ata. Drugo, iz činjenice da načela traže isto takvo testiranje istim sredstvima. Alternativno, ako se iz načela prelazi na posebne norme i pravila, onda sam prelazak kao i ova potonja traže dodatno testiranje.

Zaključujemo da se bez misaonih eksperimenata u praktičnoj filozofiji ne može. Oni jesu puni poteškoća i zamki, ali su najbolje što imamo; treba ih nadopuniti empirijsko-teoretskim znanjima, ali ih ova sigurno ne mogu zamijeniti. Ovdje nismo branili još pozitivniji stav, naime da veliki misaoni eksperimenti suodređuju ili čak određuju cijelu povijest političke filozofije; ali tri ključna naslova na koje smo se pozivali u priličnoj mjeri sugeriraju da bi i taj stav mogao biti prihvatljiv.

Literatura

- Baggini, J. (web). "On thought experiments", <http://philosophybites.com/2007/12/julian-baggini.html>
- Cohen, Joshua (2010). *Rousseau: A Free Community of Equals*, Oxford.
- Cohen, Martin (2005). *Wittgenstein's Beetle and Other Classical Thought Experiments*, Oxford.
- Einstein, Albert and Leopold Infeld (1967). *The Evolution of Physics*, Touchstone (izvorno 1938).
- Fetcher, Iring (1975). *Rousseaus politische Philosophie*, Frankfurt.
- Gaus, G. (2011). *The Order of Public Reason: A Theory of Freedom and Morality in a Diverse and Bounded World*, Cambridge.
- Hakim Bey, T. A. Z. (1991). *The Temporary Autonomous Zone: Ontological Anarchy, Poetic Terrorism*, Autonomedia.
- Häggqvist, Sören (2009). "A model for thought experiments", *Canadian Journal of Philosophy* 39, 55–76.
- Mach, Ernst (1976). *Knowledge and Error: Sketches on the Psychology of Enquiry*, trans. Thomas J. McCormack and Paul Foulkes, Dordrecht.
- Mišćević, Nenad (2012). "Political Thought Experiments from Plato to Rawls", u M. Frappier, L. Meynell and J. R. Brown (ur.), *Thought Experiments in Philosophy, Science, and the Arts*, London.
- Mišćević, Nenad (2012a). "Plato's *Republic* as a Political Thought Experiment", *Croatian Journal of Philosophy* 12.

- Norton, John (1991). "Thought Experiments in Einstein's Work", u T. Horowitz and G. J. Massey (ur.), *Thought Experiments in Science and Philosophy*, Lanham, 129–148.
- Parfit, Derek (1984). *Reasons and Persons*, Oxford.
- Parfit, Derek (2011). *On What Matters*, Oxford.
- Platon (1977). *Država*, prijevod M. Kuzmića, redakcija D. Salopeka, Zagreb.
- Popper, K. R. (2003). *Otvoreno društvo i njegovi neprijatelji*, sv. I. i II, Zagreb.
- Proudhon, Pierre-Joseph (1969/izvorno 1851). *General Idea of the Revolution in the Nineteenth Century*, Haskel.
- Rawls, John (1971). *A Theory of Justice*, Cambridge, MA.
- Rousseau, Jean-Jacques (1978). *Društveni ugovor*, prev. D. Foretić, Zagreb.
- Sen, Amartya (2009). *The Idea of Justice*, Cambridge, MA.
- Simmons, John (2010). "Ideal and Nonideal Theory", *Philosophy & Public Affairs* 38, 5–36.
- Strauss, Leo (1964). *The City and Man*, Chicago.
- Strauss, Leo (1977). *Prirodno pravo i istorija*, Sarajevo.
- Sylvan, Richard i Robert Sparrow (2007). "Anarchism", u Robert E. Goodin, Philip Pettit, Thomas Pogge (ur.), *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Volume I, Oxford.
- Szabó Gendler, Tamar (2004). "Thought Experiments Rethought – and Repercieved", *Philosophy of Science* 71.
- Trachtenberg, Zev (1993). *Making Citizen: Rousseau's Political Theory of Culture*, London.
- Williamson, T. (2007). *Philosophy of Philosophy*, Oxford.
- Zerzan, John L. (web). "Language: Origin and Meaning", <http://www.primitivism.com/language.htm>

Bilješka o autorima

Damir Barbarić je znanstveni savjetnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Luka Boršić je znanstveni suradnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Ana Gavran Miloš je viša asistentica na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

Filip Grgić je znanstveni savjetnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Srećko Kovač je znanstveni savjetnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Stipe Kutleša je znanstveni savjetnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Nenad Miščević je redovni profesor na Odsjeku za filozofiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mariboru i gostujući profesor na Odsjeku za filozofiju Srednjoeuropskog sveučilišta u Budimpešti

Davor Pečnjak je viši znanstveni suradnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Petar Šegedin je znanstveni suradnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Josip Talanga je redovni profesor na Odjelu za filozofiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

Kruno Zakarija je vlasnik i direktor izdavačke kuće "Kruzak d.o.o."

Jure Zovko je znanstveni savjetnik na Institutu za filozofiju u Zagrebu i redovni profesor na Odjelu za filozofiju Sveučilišta u Zadru

Marie-Élise Zovko je znanstvena savjetnica na Institutu za filozofiju u Zagrebu

Kazalo imena

- Abert, H. 17b
Adam, J. 42b
Aleksandar iz Afrodizijade 100, 106
Allen, R. E. 43
Anaksagora 71b
Arhita 21
Aristofan 19, 36
Aristoksen 21
Aristotel 20–23, 25, 26, 28, 30, 55–67,
69–96, 97–107, 127, 128, 157,
164, 165, 166b, 168, 175, 181,
182, 198, 204b, 221b, 245, 250
Armstrong, D. M. 212b
von Arnim, H. 44b
Artemov, S. 136
Aurelije Augustin 153, 157

Baader, F. 171
Baggini, J. 244
Balashov, Y. 210b, 212b, 220b
Barbarić, D. 18b, 26b, 28b
Barnes, J. 105b, 113b
Bazala, A. 127, 128
Berkeley, G. 158
Béziau, J.-Y. 150
Blackburn, S. 33b
Blanuša, D. 154b, 158b
Bocheński, I. M. 97b
Boetije 103, 106
Böhme, G. 34
Bolton, R. 70b, 73b, 74b
Born, M. 154b, 158b
Bošković, R. 153, 155, 158

Broadie, S. 57, 64b, 65
[vidi i Waterlow, S.]
Bruno, G. 158
Brunschwig, J. 101
Buchheim, Th. 70b, 72b, 75b, 77b,
79b, 85b, 86b, 89b, 93b, 94b
Burnet, J. 20b
Burnyeat, M. 35, 40

Charlton, W. 70b, 74b
Clarke, R. 130
Cohen, M. 246
Coles, P. 159b
Condillac, É. B. de 247
Cornford, F. M. D. 42b
Curley, E. M. 181b

Čapek, M. 153b

Dakić, B. 10
Damon 24, 30
Davidson, D. 187b
Demokrit 21, 23, 109, 112–114,
119–124, 129
Devidé, V. 10
Diels, H. 138b
Diogen Laertije 97, 100, 115b
Donne, J. 163
Düring, I. 21b, 30b

Einstein, A. 154b, 157, 158b, 159,
240
Epikur 23, 109–126, 128, 129
Erler, M. 41b
Ershefsky, M. 168

- Euklid 10, 11
 Fetscher, I. 251
 Figal, G. 35b
 Filodem 23
 Filopon 100
 Fitting, M. 132–134, 136, 137, 148
 Fortenbaugh, W. W. 97b
 Frank, E. 16b, 17b
 Freeland, C. 70b, 71b
 Frege, G. 10, 132
 Friedländer, P. 45b, 49
 Gaiser, K. 94b
 Galen 103, 113
 Galilei, G. 160
 Gaus, G. 254
 Georgiades, T. 18b
 Gigon, O. 35, 74b
 Gill, M. L. 94b
 Gilmore, C. 210
 Gödel, K. 9, 10
 Görgemanns, H. 36, 50b
 Gottschalk, H. B. 100
 Graeser, A. 97b
 de Grazia, S. 56, 57b
 Greene, B. 153b
 Gregorić, P. 98b
 Grgić, F. 78b, 81b, 83b, 98b, 213b
 Grünbaum, A. 153b
 Hadot, P. 165, 166, 196b
 Häggqvist, S. 240
 Hakim Bey, T. A. Z. 249
 Halder, A. 33b
 Hales, S. D. 234b
 Haney, M. R. 56b
 Hartmann, N. 69b
 Haslanger, S. 205b, 208b, 214b, 233
 Hawking, S. 153b, 159b, 161b
 Hawley, K. 212b
 Hegel, G. W. F. 69b
 Heisenberg, W. 154b
 Heller, M. 212b, 214b, 218b, 219, 232
 Hemingway, E. 163
 Heraklit 157
 Hirsch, E. 234
 Hofstetter, R. 154b,
 Hoffmeister, J. 33b
 Hofweber, Th. 205b
 Homer 18
 Hössle, V. 33b
 Huby, P. 97b, 127, 128
 Hudoletnjak Grgić, M. 7–14, 55b,
 110, 111, 116, 127, 130, 131b,
 138b, 201, 235b, 239
 Hudson, H. 212b
 Hume, D. 212
 Infeld, L. 240
 Irwin, T. 49, 50b
 Jaeger, W. 69b
 Jammer, M. 153b, 155b
 Jaśkowski, S. 150
 Johnson, T. A. 234b
 Johnston, M. 208, 212b
 Kahn, Ch. 36b
 Kane, R. 129
 Kant, I. 51b, 131b, 172, 173, 174b,
 175, 177, 178
 Kim, J. 122
 Kierkegaard, S. 33, 34, 253
 Kirin, V. 10
 Kleene, S. C. 146
 Klek, J. 26b
 Kneale, M. 97b, 104
 Kovač, S. 147, 151
 Kracht, M. 136
 Kraut, R. 164b
 Kripke, S. 136
 Ksenofon 36
 Ksenokrat 97
 Kurtz, R. M. 205b
 Kutleša, S. 154b, 155b
 Kutz, O. 136
 Kuzmić, M. 241

- Kvintilijan 30
 Landau, L. D. 154b
 Lange, M. 154b
 LeBuffe, M. 190b
 Leibniz, G. W. 158, 187b, 242
 Lejewski, C. 104b
 Levinas, E. 171b
 Lewis, D. 212, 213, 216, 229
 Lombard, L. B. 214b, 223, 224, 230, 232, 233
 Loux, M. J. 123
 Lukrecije 117, 121–123, 157
 Mach, E. 243–245
 Macran, H. S. 16b
 Maier, H. 34, 36–38, 39b, 40, 47, 49, 97b
 Mansion, A. 93b
 Manuwald, B. 35b
 Maróth, M. 105b
 McDowell, J. 40b, 41b
 McPherran, M. L. 44b
 McTaggart, J. M. E. 217b, 221, 222
 Meliso 72b
 Mellor, H. 208b, 214b, 220b, 221b, 226b
 Mignucci, M. 103b
 Mill, J. S. 253
 Milutinović, U. 10
 Mingai, J. M. 28b
 Mintaković, S. 159b
 Mišćević, N. 240b, 251b
 Mittelstaedt, P. 154b, 159b
 Moravcsik, J. M. E. 70b, 71b, 81b
 Moritz, H. 154b, 158b
 Nagel, J. R. 9, 10
 Nagel, Th. 63b
 Nelson, L. 34
 Neubecker, A. J. 19b
 Newman, E. 9, 10
 Newton, I. 155, 156, 158, 180b, 253
 Norton, J. 252
 Oderberg, D. S. 214b, 228
 O'Keefe, T. 122, 124
 Ovidije 183
 Parfit, D. 245b, 253
 Parmenid 72b, 138, 201
 Pavković, B. 10
 Pavlović, U. B. 155b, 158b
 Pećnjak, D. 11
 Penrose, R. 153b, 159b, 161b
 Pieper, J. 56, 62b, 64b
 Pindar 18
 Pitagora 24
 Platon 16b, 17, 19–26, 28, 33–54, 59b, 71–73, 75b, 84, 85b, 89, 90b, 92, 93, 97, 105, 107, 113b, 119, 120, 131b, 137, 138, 155, 157, 164b, 165, 167, 171b, 175, 186, 198, 227, 239, 241, 244, 246, 247, 249–251, 255
 Plotin 175
 Plutarh 17, 23b
 Polistrat 124
 Polonijo, M. 10
 Popper, K. R. 249
 Porfirije 106
 Prantl, C. 22b, 97b
 Proudhon, P. J. 251
 Ptolemej 30
 Quine, W. V. O. 212, 226
 Ramsay, H. 57b
 Rawls, J. 239, 243b, 246–251, 253–255
 Rea, M. 209b, 214b
 Reichenbach, H. 153b, 159b
 Repici, L. 97b
 Ritoók, Z. 18b
 Ritter, J. 33b
 Robertson, T. 168b
 Rousseau, J.-J. 239, 244, 246, 249, 251–253, 255
 Ruele, C. E. 26b

- Ross, W. D. 21b, 26b, 69b, 73b–75b, 77b, 79b–81b, 86b, 87b, 90b, 92b, 94b
 Rumer, J. B. 154b
 Russell, B. 132, 138b, 212
 Rychter, P. 205b
 Salmon, N. 132b, 137b
 Santas, G. 49, 50b
 Schiffer, S. 132b
 Schopenhauer, A. 16b
 Sedley, D. 111, 116b, 119–122
 Sekst Empirik 23
 Sen, A. 248b
 Sider, T. 210, 212b–214b, 218b, 220b, 230b
 Simmons, J. 248b
 Simons, P. 214b
 Snell, B. 50
 Soames, S. 132b
 Sokrat 33–54, 71, 72b
 Solmsen, F. 55b, 57b, 59b, 64b
 Sparrow, R. 248b
 Speuzip 97
 Spinoza, B. de 167, 175, 178–198
 Stocks, J. L. 59b
 Strauss, L. 239
 Striker, G. 105b
 Szabó Gendler, T. 241
 Sylvan, R. 248b
 Šikić, Z. 10
 Talanga, J. 11
 Tales 74b
 Taylor, C. C. W. 113b
 Taylor, R. 212b
 Teofrast 21, 97–108, 113
 Tepeš, M. 117, 121
 Thomson, J. J. 214b
 Tolstoj, L. N. 174, 176–178, 194, 195
 Toma Akvinski 69b
 Trachttemberg, Z. 249b
 Trusted, J. 153b
 van Inwagen, P. 208b, 214b, 230b
 Vieru, S. 102b
 Vlastos, G. 35, 38, 39b, 40, 41, 44, 47b, 49
 Volenec, V. 10, 11
 Waddell Ekstrom, L.
 Wagner, H. 16b, 73b
 Wahl, J. 252
 Wasserman, R. 205b
 Wegner, M. 15b, 17b
 Walzer, R. R. 28b
 Waterlow, S. 79b, 86b, 88b, 89b, 93b, 94b [vidi i Broadie, S.]
 Weiss, H. 70b, 72b, 73b, 70b, 91b
 Whitehead, A. N. 132
 Wieland, W. 36, 48, 69b, 70b, 73b–77b, 79b, 83b, 92b, 94b
 Williamson, T. 244
 Winnington-Ingram, R. P. 26b
 Wolf, U. 41
 Wolfson, H. A. 181b
 Woodruff, P. 42b
 Zalta, E. 132b
 Zenon 157
 Zerzan, J. 249
 Zimmerman, D. 206
 Zovko, J. 45b
 Zovko, M.-É. 175b, 179b–181b, 184b, 187b, 189b–193b
 Zovko, N. 153b, 158b, 160b
 Ye, R. 132, 150